

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2009 LIEPOS 18 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 136 (29)

„DRAUGO“ ILGESYS

Po švenčių, ypač labai iškilmingų, neretai lieka savotiškas nusivylimo, netgi kartėlio jausmas. Tarsi ne viskas būtų padaryta taip, kaip reikia, kaip pridera, kaip turėtų būti... Gerai, jei to kartėlio lieka tik trupinėlis – tai savotiškas liudijimas, kad tobulybės pasiekti neįmanoma. Blogiau, jei tas kartėlis skleidžiamas sąmoningai ir juo pamažu, bet sistemingai nuodijama žmogaus dvasia – kad į viską imtume žiūrėti skeptiškai, kad nieko nenorėtume keisti ir nesikeistume patys.

Tokių tendencijų esama – tą galima pastebėti, skvarbiau pažvelgus į kai kuriuos Lietuvos žiniasklaidos organus, kurie, rašydami apie Lietuvos tūkstantmečio minėjimo renginius, nevengdavo įpilti nemenką šaukštą deguto. Tarsi būtų džiaugiamasi garbingu jubiliejumi, valstybingumu, patriotizmu, tačiau... tuo pačiu visa tai tarsi menkinama. Pavyzdžiui, apgailėstaujama, kad į Valdovų rūmų atidarymą įleisti tik kviestiniai asmenys, kaip ir į pokylį Prezidentūros kiemelyje. Manding, reikėjo suleisti visus norinčius – ir turgaus prekyautojus, ir valkatas. Kaip čia neprisiminsi nesenų laikų, kai beraštis manėsi esąs lygus profesoriui. O juk taip nėra, nors visi žmonės lygūs Dievo akivaizdoje. Savo garbę ir padėtį žmogus nusipelno ir savo žemišku gyvenimu, ir nuveiktais darbais. Taigi kviestinis svečias ir yra pagerbiamas už savo žemiškojo kelio nuopelnus. O jeigu kartais kviestinių svečių būrį pakliūna ir tokios pagarbos nenusipelnę asmenys – argi mes turėtume jiems to pavydėti?..

Užtat nereikėtų ieškoti priekabių ten, kur turėtų būti džiaugsmas ir pasididžiavimas, nekaltinti tų, kuriems galima atleisti. Mančiau, kad svarbiausias praėjusių švenčių akcentas – džiaugsmas ir pagarba savo šaliai, žmonėms, istorijos ir laiko gyvybė, dideli ir maži atradimai, solidarumas ir pagalba. Kitaip tariant, piliečio jausena, kad jis svarbus ir reikšmingas, kad be jo, šito pilko sraigtelio, pravardžiuojamo ir „runkeliu“, ir „vartotoju“, ir „statistiniu vienetu“, nebūtų šitų švenčių. Ir jam visai nebūtina garsiai rėkti ir skūstis, kad jo neįleidžia į Valdovų rūmus kartu su Europos monarchais ir prezidentais – juk jam, o ne jiems priklauso visa Lietuva.

Kita vertus, neseniai, liepos 9-ąją Vilniuje, Nacionalinėje Dailės galerijoje buvo paminėtas „Draugo“ šimtmetis ir pristatyta knyga „Draugui – 100. Už tikėjimą ir lietuviybę“. Renginys, sutelkęs draugėn lietuvius iš daugelio pasaulio kampelių, palydėtas gražios LR Prezidento Valdo Adamkaus kalbos, kurioje jis prisiminė „Draugo“ redaktorių L. Šimutį ir popieriuose paskendusį jo kabinetą su vienintele kėde ir pakrypusiu stalu, dainų, palinkėjimų ir padėkos žodžių visiems. Rėmusiems laikraštį, rašiusiems, dirbusiems, negailėjusiems savo jėgų ir talento, valandų ir poilsio minučių...

Bandau įsivaizduoti, ką apie „Draugą“ ir jo skelbtus siekius šiandien pasakytų koks nors sotus ir patenkintas nomenklatūrininkas, nomenklatūrai lojalus intelektualas ar kviestinių svečių pokylį pakviestas turtingas mažaraštis. Bet vargu ar verta tai daryti. Neva labai liberalios ir nepriklausomos, o iš tiesų tik meistriškai prisitaikančios žiniasklaidos pavyzdžių apstu, tokia žiniasklaida jau savo prigimtimi neturi kitų idealų, kaip tik pinigų. Užtat ji ir skirta atspindėti tas vertybes, kurias propaguoja tam tikri klanai ir grupės. Kitokios pakraipos laikraščio, nesiveliančio į septynių didžiųjų ydų kaip natūralios žmogaus gyvensenos skleidimą, egzistencija yra tarsi stebuklas. Man gražus ir savotiškas „Draugo“ naivumas (idealizmas neretai atrodo naivus, nes nesiremia materializmu kaip dvasiniu gyvenimo pagrindu), ir „senoviškumas“ (maketas ir antraštės tarsi sietų mus su praėjusio amžiaus dvasia, ir jo nereikėtų baimintis, nes juk daugelis žino, koks tuščias ir niekinis gali būti spalvotas kardinis žurnalų popierius). Be to, ne kartą girdėjau, kad viešintys Lietuvoje Amerikos lietuviai sakosi pasiilgę „Draugo“ (bent jau gerb. M. Remienė ir gerb. R. Narušienė – tikrai). Toks ilgesys – irgi savotiškas stebuklas. Bet jį galima pagrįsti – draugas, jei jis tikras, nemeluos, nekenks, stengsis padėti, stengsis pakelti ūpą ir nuskaidrinti dvasią. Užtat jo ir galima pasiilgti. Nedaugeliui laikraščio toks apibūdinimas tinka.

Renata Šerelytė

***

*Jau naudą skaityme atranda
Ir ukininkas ir pirklys,
Ir piemeniuks, ką gano bandą,
Be mokslo buti negalis.*

*Jaunimas meta girtuokliavę,
Prie knygos, rašto griebiasi,
Senieji nepažista savęs –
(...) tamsus budavę visi!*

*Ten (...) ir atgija...
Jiegu neilstančiu kruva
I vieną telkiasi draugiją,
O josios vardas Lietuva!*

J. K.

Ištrauka iš eil. Pasveikinimas „Draugui“.
(1909 m. liepos 12 d.)

Kitame numeryje:

- Juozas Skirius. „Draugui“ – 100.
- Laimutė Adomavičienė. Liūnės Sutemos sugrįžimas.
- Algirdo Verbos poezija.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. „Draugo“ ilgesys.
- 2-as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Trakų.
- 3-as psl. Vanda Juknaitė. Išsiduosi. Balsu.
- 4-as psl. Pranas Visvydas. Galvoje užrišau keliolika mazgelių.
- 5-as psl. Raimundas M. Lapas. Ar visa tai – kultūrinis paveldas?
- 6-as psl. O. Ališytė-Šulaitienė. Alvito knygnešiai ir daraktoriai.
- 7-as psl. Aldona Žemaitytė. Knyga, surinkusi draugėn „bangas“.

Užrašai iš Trakų

„Lietuviai“ arba tema apie išdaviką ir didvyrį

STASYS GOŠTAUTAS

Pirmą kartą su opera „*I lituani*“ susidūriau 1959 metais: surinkau apie ją informaciją ir išspausdinau ispaniškoje knygoje apie lietuvių menus. Vėliau man teko išgirsti šią operą. Prisipažinsiu, muzikos atžvilgiu kitos operos turi nors vieną ariją ar bent vieną choro partiją, kurios verčia grįžti ir grįžti atgal, kad išgirstum tą ariją vėl. Arijos atžvilgiu tai gal Puccini „*Tosca*“, kur ta arija kartojama ir niekad nenusibosta – norisi išgirsti ją iš naujo. Labai mėgstu „*Nabuką*“ vien dėl fantastiško choro, kuris irgi kartojamas ir niekada jo negana. Mano pastabos nieko bendro neturi su pačios operos muzikine verte – opera didinga ir miela klausyti. Aišku, tokių operų, kaip „*Aida*“, chorai ir arijos niekada nenusibosta. Deja, neteko matyti Jono Jurašo pastatymo. „*I lituani*“ – ketvirta jo opera. Prieš ją buvo „*Aida*“, „*Lokys*“, „*Orfėjas ir Euridikė*“.

Tūkstantmečio proga Lietuva išgirdo Almicare Ponchielli operą apie lietuvius, gražiai pavadinta „*I lituani*“, kaip tik tuo laiku, 1874 m., kai Lietuvos vardas jau buvo ištrintas iš pasaulio žemėlapių. (Tarp kitko, kai šią operą statė Sankt Peterburge 1884 m., vietoj pavadinimo „Lietuviai“ ją pakrikštijo „*Aldona*“). Ne visi turi operą, pavadintą krašto gyventojų vardu, tad buvo smalsu nueiti į Trakų pilį ir pamatyti, paklausyti ir dalyvauti Jurašo surežisuotoj „operoj“. Jurašui talkino kūrybinė komanda: muzikinis vadovas ir dirigentas Robertas Šervenikas, dirigentas Alvydas Šulčys, scenografijos skulptorius Mindaugas Navakas, kostiumų dailininkė Aleksandra Jacovskytė, šviesų dailininkas Darius Malinauskas, choreografė Jūratė Sodytė, choro vadovas Česlovas Radžiūnas. O kur dar garso inžinieriai ir žirgo prižiūrėtojas? Premjeros dainininkai: Aldona – Inesa Linaburgytė, Albanis – Liudas Norvaišas, Arnoldas – Vytautas Juozapaitis, Valteris/Konradas – Vaidas Vyšniauskas, Vitoldas – Arūnas Malikėnas, ir Mirties angelas, kartais panašus į šmėklą – Simas Lindešis.

Trumpai apie operos libretą. Adomo Mickevičiaus poemą „Konradas Valenrodas“ (1822) atsitiktinai rado Salvatore Farina. Italų kompozitoriai ieškojo romantiškų ir egzotiškų temų savo operoms. Viduramžių epinė poema (ar baladė), parašyta A. Mickevičiaus, atitiko visus romantiškus reikalavimus, tokius, kaip meilė ir tragedija, heroizmas ir išdavystė, laisvė ir patriotizmas. (Pastarasis, galima sakyti, gimė kartu su romantizmu). Tai fantastinė „Tema apie išdaviką ir didvyrį“ pagal Jorge Luis Borges fikcijas.

Aldona herojiškai myli savo vyrą Valterį (ar Konradą Valenrodą), kuris, tapęs Marienburgo kryžiuočių vadu, dirba Lietuvos naudai. Atpažintas, prieš pasiduodamas savo priešams, visų nusteibimui nusinuodija. Kitos rūšies išdavikas yra Vytautas, Vitoldas, kuris labai tinka išdaviko vaidmeniui, nors jo operoje beveik nesimato. Vytautas ne viena sykį „pardavė“ žemaičius, turbūt žinodamas, kad niekas jų nesuvaldys ir jie išvys okupantus. Kiek kartų žemaičiai sukilo prieš rusų okupaciją? Abu XIX a. sukilimai prasidėjo Žemaitijoje. Tokį bendradarbiavimą su priešu Jurašas vadina „valenrodizmu“, t.y. kai su priešu dirbama tam, kad lengviau būtų jį sunaikinti. Nežinau, ar tai paties Mickevičiaus mintis.

Tad opera sukurta, remiantis išdavyste ir fatališka aistra. Yra visi romantiški elementai gerai operai sukurti. Nors vargu ar galima lyginti XIX a. politinę situaciją su daug žiauresne bolševikine ir postbolševikine apgaule, kuria gyvena tauta, vis dar neįstengdama atsikratyti sunkaus nomenklatūros jungo. Jurašas užsimena apie Pociūno nužudymą ir teismų žaidimą.

Kaip matome, tema gana sudėtinga, taigi nie-

„*I lituani*“. Casa Ricordi, Milano, 1874.

ko nuostabaus, kad Antonio Ghislanzoni, kuris ką tik buvo parašęs „*Aidos*“ libretą, suklydo ir taikėsi daugiau prie operos reikalavimų, nei laikėsi literatūrinio tikslumo. Stasys Santvaras versdamas bandė kai kuriuos itališkus netikslumus išlyginti, – jie, aišku, ne visada atitiko muziką. Tuo tarpu Jurašas bandė grįžti prie originalaus teksto, kad geriau būtų sekti muziką.

Tad Mickevičiaus tekstas, tegu ir ne visada gerai suprastas, tiko italų kompozitoriui, kuris ieškojo egzotiškos temos savo operai. Taigi turime kunigaikštystę Aldoną, kuri pirmoje scenoje atjoja ant žirgo, jos brolių Arnoldą, išdaviką Vitoldą ir Valterį Konradą, Aldonos vyrą. Jurašas labai sėkmingai įveda dar vieną personažą, nebylų „Mirties angelą“. Mirties angelas ir Navako skulptūros suvienija visą spektaklį, kuris prasideda ir baigiasi aštuoniomis juodomis sijomis, kurių prasmė keičiasi pagal teksto reikalavimus. Iš pradžių jos tempiamos lyg sunkūs juodi karstai, paskui virsta pjedestalu, ant kurio žaidžia Mirties angelas. Jos tinka ir meilės scenai, ir kalėjimui pavaizduoti, taip pat – įkūnyti mirtinus spąstus, čia Valteris atlieka savo patriotinį uždavinį.

Tai sėkmingiausi Jurašo, kaip režisieriaus, įnašai į šią operą.

Trakų pilis – nepaprasta vieta bet kokiai operai, bet „*I lituani*“ atveju atrodo, tarsi kompozitorius būtų specialiai parašęs šią operą Trakams. Trakai suteikia operai autentišką istorinę aplinką, naują gyvybę, atrodo, lyg Trakų pilis būtų pastatyta šiai operai, kad visa pilis – dramos dalis, dramos su arkliais, su ugnimi, dūmais ir pilies kuorais bei balkonais... kur Aldona dainuoja savo gražiausią ariją.

Jurašas taip moka integruoti aplinką, kad ir publika virsta operos dalimi. Pilis, bokštai, menės – viskas yra operos dalis. Aišku, opera nėra vien tik dainavimas, Jurašas palieka šią sritį ekspertams, jam svarbu surežisuoti dramą taip, kad Aldonos ir Valterio meilė nepasimestų tarp pilies kuorų. Pilis – nepaprastai didelė scena, tokią retai galima rasti, nors esu matęs panašių spektaklių Florencijos ir Sevilijos pilių papėdėse.

Opera – ne vieno žmogaus darbas, kaip sako

Jurašas. „Man patinka opera, totalinis, visus žanrus susiejantis menas. Jis gyvas ir emocionalus, gali būti ir novatoriškas“. Opera – tai teatras, muzika, baletas, choras, istorija ir spektaklis, tad visi turi dirbti kartu. Ir tai ne du ar trys, bet visas būrys ekspertų, kiekvienas dirba savo srityje, ir nuo režisieriaus talento priklauso, kaip visa tai bus surišta į vieną mazgą. Jurašas yra pasakęs, kad operoje viskas „turi veikti tiksliai kaip šveicariškas laikrodinis“.

Nežinau, kodėl opera „*Lietuviai*“ šį kartą buvo rodyta tik du kartus: aišku, tai nėra pilną duodantis spektaklis, tad gal valstybės išdas taupydamas neparūpino daugiau lėšų finansuoti tūkstantmetį dar nors porai savaitių. Esu tikras, kad Jurašas ras būdą parodyti šį spektaklį, nes jis to tikrai vertas.

Šitoje operoje svarbus ir choras: Ponchielli (ar libretistas Ghislanzoni) pavadino operą, naudodamas daugiskaitą – „*Lietuviai*“. Taigi atrodo, kad visa tauta įkūnija personažą, kuris, kaip graikų tragedijoje, pasireiškia per chorą. „*Lietuviai*“ – tragedija, Valenrodas nusižudo, išdainuodamas savo meilei viską prieš pat mirtį. Iš vienos pusės jis „išdavikas“, iš kitos – didvyris, kuris, apsimetęs prieš, dirbo savo tautos naudai. □

Valenrodų giminės herbas.

Vanda Juknaitė

IŠSIDUOSI. BALSU

Ištraukos iš to paties pavadinimo knygos

Jie atsirado gatvėje, tie vaikai, gal 1993-aisiais. Jau be priežiūros. Bet dar iš namų. Lakstė apie kioskus. Trynėsi palei stotį. Nuo ryto iki vakaro. Bet dar neelgetavo. Nebuvo tokios patirties. Prieš Kalėdas mes netikėtai gavome labdarą. Drabužių, šimtą keturias plyteles šokolado. Ir man šovė į galvą mintis surengti stotyje jiems eglutę. Kreipėmės į Vilniaus miesto Švietimo skyrių. Pasakėme, tuos, kurie apie stotį, mes susirinksim. Bet gal skyrius turėtų daugiau tokių vaikų adresų. Pagyvenusi darbuotoja pakėlė ranką. Ir trenkė kumščiu į stalą.

– Mes neleisim daryt gėdos Lietuvai!

Adresų vis dėlto gavome. Po keleto apsilankymų. Aštuoniasdešimt trijų landynių adresus. Išsirypinome geležinkelio stoties administracijos leidimą rengti eglutę. Antrajame aukšte. Laukiamojėje salėje. Tačiau kai atėjome su muzikantais, daiktai ir vaikais, mus užpuolė. Na, policininkas. Jis vilkėjo uniformą, tačiau jo elgesys neturėjo nieko bendra su pareigūno elgesiu. Jis rėkė, grasino nušauti. Kam keliamė triukšmą.

Po eglutės. Tą žiemą. Apsisprendėme vasarą rengti stovyklą gatvės vaikams. Jų daugėjo. Jie atrodė labai varganai. Rausėsi šiukšlėse, ieškodami maisto. Valgė bananų žieves. Rinko butelius ir kartonus. Programą pradėjome vykdyti porą mėnesių prieš stovyklą. Pasiskirstė po du, eidavom du kartus per dieną į stotį. Rytą ir vakare. Stengėmės sukoti prie vaikų, kad jie įsidėmėtų mūsų veidus. Elgėmės labai atsargiai. Nekalbinome. Užkalbinti, kodėl jie čia, ką jie čia veikia, vaikai žaibiškai dingdavo. Kelias dienas jų nesutikdavai toje vietoje.

Buvo aišku iš karto. Į stovyklą imsime mažuosius. Labiausiai sunykusius. Susirašėme į sąrašą trisdešimt vieną vaiką nuo ketverių iki trylikos metų. Laikėme savaime suprantamu dalyku apie tai, kad išsivešime vaikus, pranešti tėvams. Paprašėme adresų. Lukas iš karto atsisakė:

– Vežkitės, kur norit. Niekas manęs neieškos.

Daugelio jų tėvų neradome namuose nei dieną. Nei anksti rytą. Nei vėlai vakare. Eriko tėvai bendrabutyje neįsileido manęs į kambarį. Pro duris išėjo tik Erikas.

– Mamai skauda galvą.

– Pasakyk mamai, kad aš ateisiu kitą dieną. Šeštadienį.

Erikas buvo įspėjęs. Kad jo neišleis. Kiauras dienas, nuo ryto iki vakaro, su broliuku prie stoties jis rinko kartonus. Parduodavo juos. Turėdavo kasdien parnešti patėviui penkis litus. Už išlaidų. Vienuolikos metų vaiko veidas buvo raukšlėtas. Pilkas. Pagalvojau, jei man tėvai jo neatiduos, kreipsiuosi į policiją.

Kai tėvų paieškos nedavė apčiuopiamų rezultatų, paprašėme vaikų nurodytu laiku ateiti su mamomis ant stoties laiptų. Atėjo Sanios ir Kolios kaimynė. Pasakė, galite vežtis.

Stovykloje iš anksto pasirūpinome vaistų. Nuo niežų. Utėlių. Priemonių pūliniams gydyti. Žinojom, jog pirmomis dienomis teks griežtai riboti maistą. Kad išbadėję vaikai nesusirgtų. Reikėjo susitikinėti su jais kasdien. Jie neskyrė dienų. Nepažino valandų. Sutartą dieną – RYTOJ. Kai abi stoties laikrodžio rodyklės turėjo būti viršuje, prie autobuso atėjo dvidešimt šeši vaikai. Kelias mergaites atvedė sąvartyne uždariaujančios moterys. Julia su motina ir gyveno sąvartyne.

Visą kelią autobuse buvo mirtina tylą. Įtempa, nuščiuvusi tylą. Tik Kęstas Gediminas drąsindamas mėgino juokauti:

– Jei jūs mane ten mokysite skaityti, aš pabėgsiu.

Jau vėliau. Paklausėme, ko gi jie autobuse taip tylėjo. Atsakė kaip vaikai:

– Mes bijojom. Mes nežinojom. Ką jūs mums darysit. Kur jūs mus vežat. Gal į policiją.

Tačiau tai buvo tylą prieš audrą. Pietus pavalgėm dar tyliai. Po pietų išmaudėme juos karštoje pirtyje. Ramiai. Perrengėm švariais drabužiais. Pavakare nuėjom prie upės. Ten buvo iš anksto sukrautas laužas. Užkūrėme jį. Ir ramybė sprogo. Sprogo, kaip atominė bomba. Jie puldinėjo nuo skardžio. Vertėsi per galvą. Stumdėsi. Griuvo. Jų siautimas buvo kažkoks klaikus. Nuožmus. Laukinis. Buvome tikri, kad bent viena sunkiai susižeis. Ar žus. Jie visiškai nemokėjo savęs saugoti. Nebuvo išmoke. Arba buvo pamiršę. Ir dėl to jie nemokėjo saugoti kitų.

Kitą dieną jie sulaužė visus mūsų žaislus. Kiek turėjom. Buvom priversti užrakinti modernius, pjuvenomis aptarnaujamus mūsų tualetus. Jie šokdavo ant jų. Stačiai lipo per sienas. Tikrąją šių žodžių prasmę. Visa mūsų parengta stovyklos programa pirmąjį vakarą išlėkė į orą šipuliais. Supratome, kad norėdami išlaikyti juos gyvus, turėsime suorganizuoti jiems didelį fizinių krūvių. Kuris išiekvotų jų energiją. Ir nuramintų. Programą per naktį pakeitėme, sugalvojė daug orientacinių žaidimų. Bėgimą su kliūtimis. Kopimą į medžius. Šliaužimą upės vaga. Suprantama, visas estafetes turėjome bėgti kartu su jais. Tai vaikus nuramindavo porai valandų. Kai mes, nebepavilkdami kojų, buvome beveik pasliki, gaivališkas siautimas prasidėdavo su nauja jėga. Ir buvo aišku. Dar kelios tokios dienos – jie išardys ir išsinešios po lentelę visą mūsų namą.

Teisybė, viena iš anksto suplanuota programa sėkmingai veikė. Niežų tepimo ir pūlinių gydymo. Aleksandras, stovėdamas ant namo laiptų, susirūpinusiu veidu paskundė:

– Teta Vanda, o Deimantė man niežų nepatėpė.

– Deimantė, – sušukau nedvejodama, – kodėl nepatėpei Aleksandro?

– Tepiau, – iš kažkurio šono atsiliepė Deimantės balsas.

Ir Sania išsišiepė. Apgavęs. Rodydamas ką tik išdygusius, per didelius jo veidui, arkliškus dantis. Plačia, saulėta vaiko šypsena iki ausų.

Visus pūlinius vaikams staiga pradėjo skaudėti. Ką bekalbėti apie supūliavusius dantis. Pradėjo nepakeliamai skaudėti mažus, vos žiūrėjimus įbrėžimus. Reikėjo tepti žaluma ir tas vietas, kur buvo neaišku:

– Ar čia man įbrėžta? Ar taip kas nors?

Tas „taip kas nors“ vis tiek skaudėjo. Reikėjo tepti. Vaikai pradėjo karščiuoti. Tikriausiai tai buvo vasaros virusas. Tačiau prisėdus prie lovos, padėjus ranką ant kaktos, antrą kartą įkišus termometrą, kažkokių būdu temperatūra nukrisdavo iki normalios.

Jau neberibojome maisto. Ir išsipūtusiais pilvukais, dideliais apvaliais veidais vaikai pradėjo blogti. Iš pradžių nieko negalėjome suprasti. Kas gi čia yra? Kuo daugiau jie valgo, tuo daugiau blogsta. Kol susivokėme. Jie buvo ištinę iš bado. Ir pradėjo augti. Mūsų akyse. Kasdien. Iš po nakties. Lyg būtų žiemkenčių daigai. Visiems jiems ryškiai, pastebimai trūko ūgio. Vasia ir Aleksandras buvo per pusę mažesni, nei turėtų būti pagal metus. Ir Eriko raukšlėtas, aštriais išsišovusiais skruostikauliais veidas pradėjo apvalėti ir vėl įgavo vaikiškų bruožų.

Vaikai tikrai buvo sotūs. Tačiau nuo ryto iki vakaro tik ir tegirdėjome:

– Ar šiandien dar pietausim?

Net sėdint prie pietų stalo:

– O kada vėl pietausim?

Paskui paaiškino. Mieste jie valgo vieną kartą. Taigi, pasitarę viena dieną nusprendėme leisti jiems. Valgyti tiek, kad jau nebekiltų klausimų. Kai kurie sustojo prie penkių dubenėlių tiršto daržovių ir mėsos šiupinio. Paskutinisysis pasisotino

Gitanos Simonavičiūtės nuotr.

suvalgęs septynis. Ir ketvirtį kepaluko duonos. Tai buvo Erikas. Net dvyliktą valandą nakties – ne pagal taisykles – suėdavo keli kepalai duonos.

Vaikai į stovyklą atsivežė savo taisykles. Norėdami nors kiek jiems padėti, turėjome prisitaikyti. Nebuvo kitos išeities. Žinojom, kad po stovyklos vėl paleisim juos į gatvę. Tik prisitaikyti. Viskas buvo taip nauja. Visi jie rūkė. Mes paskyrėme rūkymui vietą. Kad vaikai nepadegtų miško. Pavyko pasiekti tik tiek. Sumažinti dienos rūkymo normą. Iki keturių cigarečių. Kartu su vaikais apsvirtė aukštyn kojom stovyklos para. Mes pradėjom gyventi naktimis. O miegoti dieną. Eidavome gulti rytui auštant, praleidę naktį prie laužo ugnies. Skaičiuodami danguje žvaigždes.

– Kai mes numirsime, mes ten tikriausiai, būsim visai nuogi, – pasakė kartą Dima.

– Eik tu, – suniekino jį Kęstas. – Su baltais kostiumais!

* * *

Gatvė keitėsi. Taip pat audringai. Kaip keitėsi gyvenimas. Ten vyko tokie patys transformacijos procesai, kaip ir visuomenėje. Vaikus. Taip. Mažas bejėges būtybes. Užgriuvo klėjai, narkotikai, prostitucija, reketas. Vieną kartą pamatėme Kęstą su užrašu ant kaklo: „Aš esu toks ir toks, padėkit man...“ – nors visi žinojom, kad jis yra beraštis. Tai buvo jo darbo vieta. Jį kažkas kontroliavo. Į vieną pasimatymą vaikus atlydėjo kokių septyniolikos metų paauglys. Kol kalbėjomės su vaikais, jis laikė užkėlęs ant Kęsto peties koją. Kad mes žinotume, kam jis priklauso. Iš nuogirdų mes vis tiek žinojom, kad juos vyresnieji panaudodavo kišenių kraustymui, o gal ir kitokiems plėšimams.

Netrukus jie paskambino. Kęstui pakilo temperatūra, ir jie keturi sugužėjo į mūsų namus. Dar nebuvo nei dienos centro, nei nakvynės namų, nieko. Pamatavom jam temperatūrą. Buvo 39 C. Suradom penicilino tablečių. Aprengėm keliom striukėm. Ir pasakėm, kad nakvoti pas mus ir eiti pas mus į namus nereikia. Turėjau jiems pasakyti:

– Vaikai, mes bijom jūsų. Ne jūsų, vaikai. O tų, kurie už jūsų.

Aš taip ir pasakiau. Suaugusi moteris. Karščiuojančiam dešimties metų berniukui.

Jie iš karto suprato. Palingavo galvomis. Taip, teta Vanda. Net nenusiminė.

Tikrovė buvo tokia.

Mes galėjom jiems padėti labai nedaug. Naikinčiojo laiko suirutėj tik būti šalia. Palaikyti ryšį.

(...) Mūsų vaikai buvo vargo vaikai. Dabar jau dirbi su tuo, kas žmogui iš tiesų yra pikta. Teisybė. Mes vis dažniau išgirstame. Apie nebesuvokiama vaikų žiaurumą. Nenoriu nieko supaprastinti. Protu aš suprantu. Bet širdimi. Tosios. Kuria jie prisiekdavo. Žinau. Tai neadekvatus. Iškreiptas. Ir vis tiek. Pagalbos šauksmas. □

Galvoje užrišau keliolika mazgelių

PRANAS VISVYDAS

Užrišau mazgelius tam, kad atsiminčiau, ką mačiau nuvažiuavęs į grafikės Irenos Raulinaitis parodos atidarymą birželio 27 d. vėlyvą popietę Glendale miesto „Brand Library“ galerijose. Estetiškai nuteikė bibliotekos rūmai, esantys Verdugo kalnų papėdėje, apsupti didžiulio parko. Kadangi temperatūra siekė 90° F, parke po medžiais ant žolės vėsinosi galybė žmonių su vaikais. Automobilių aikštelės buvo pilnos. Reikėjo savo „Toyotą“ įtvirtinti gana atokiai apačioje – West Mountain View gatvėje. Kopimas į kalną – gera mankšta dažnai sėdinčiam raševiai.

Viršuje, tuose rūmuose, šviesi erdvė. Net kelios salės paveikslams. Talpus vestibulius, dar talpesnė patalpa pasivaišinimui. Ypač pravertė keli samčiai sunkos. Nepaisant kaitraus šeštadienio, žmonių sugužėjo daug. Ne vien lietuviai rinkosi į Irenos parodą, bet ir amerikiečiai – į dviejų jos kolegių, Joyce Kohl ir Nancy Kyes, kūrinių parodų atidarymą. Dailininkės – skirtingos, bet J. Kohl ir N. Kyes ne paveikslais, bet nūdien mėgstamomis koliažinėmis kompozicijomis skyrėsi nuo gražiai įrėmintos Irenos grafikos.

Joyce Kohl – skulptūriniai reljefai, surešti iš surastų plieno dalių, įtvirtintų moliu. 18 darbų. Nancy Kyes – alėjose surasti daiktai („šlamštas“), įauti („woven“) įvairiais būdais. 11 kūrinių. Ant grindų – didžiulė kompozicija, pavadinta „Dish“ – indas. Abi dailininkės, matyt, susitarusios, rodė kūrinių, pavadintą „Collision“. Taigi susidūrimas, kolizija. Ir parodos jungtinė antraštė buvo „Parallel Play & Collisions“. Lygiagretus žaismas ir susidūrimai.

Turint omeny šį pavadinimą, Irenos Raulinaitis eksponuojamos grafikos – iš viso 46 darbų – nepriskirsi kolizijų grupei. Tik lygiagrečiam žaismui, iškabintam ant sienų dviejose salėse. Skoningai vienodai įrėminti darbai. Technikoje vyrauja kolografija, monotipijos, muilo akmuo. Nedaug nutuokiu šioje srityje. Bet dailininkės technika matyt gerai įvaldyta, išgaunami skoningi abstraktūs efektai. Paveikslų turinio audinyje matyti fantastiška ornamentika, susijusi su augalijos grožiu. Viskas sukasi, persipina. Lapoja. Skleidžiasi. Subtiliai derinamos spalvos. Jų įtaiga lyg ir sutampa su kūrinių pavadinimu. Tie pavadinimai

„Miegas“. Muilo akmens skulptūra.

yra ir literatūriniai, ir artimi gamtos raiškai. Atseit, pasaulio paviršių atspindinti grafika.

Bet yra ir tamsesnis, sakyčiau, nuožmus kelių paveikslų ciklas, į kurį ilgėliau išsiūriėjau. Juodai balti vaizdai ant kartono: „Miško pakraštys“, „Šmėkliškas medis“, „Paryžiaus tiltai“, „Mėnesiena ant Pismo tilto“. Tai jos kelionių išpūdžiai. Tačiau visi pavadinimai ir koloritas rodo, kad dailininkei labiau prie širdies šviesesni pasaulio vaizdiniai. Net ir sąmojingesni. „Gėlių šokis“, „Pagarba Matissui“, „Sidabriniai doleriai ir balandžiai“, „Saulė ir žvaigždės“. Suprantama, visi vardai – anglų kalba, o aš – vertėjas prastas.

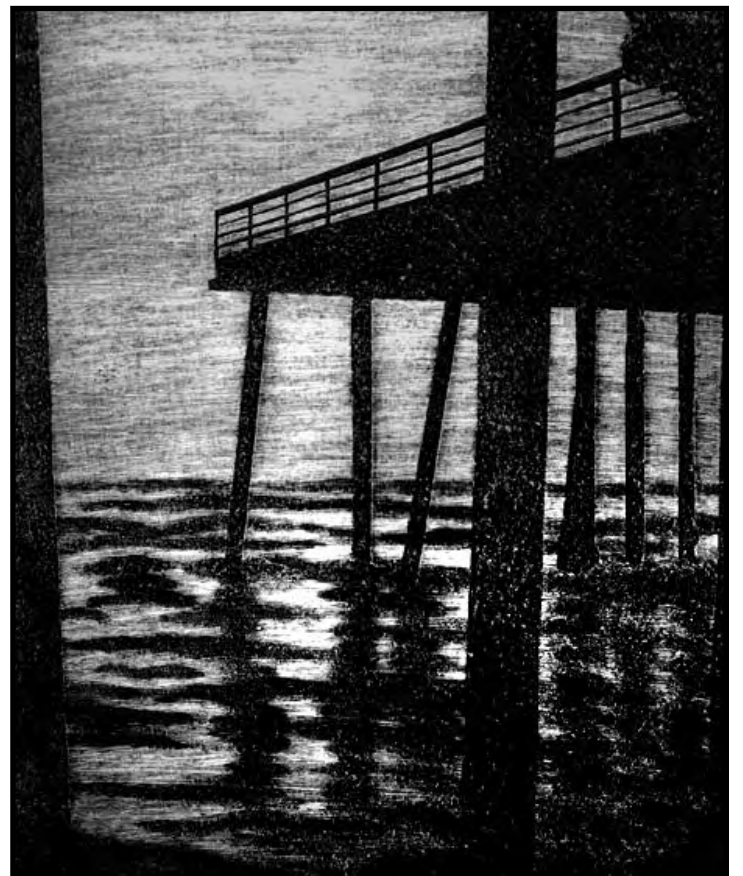
Kad ir baigusi mokslus chemijos srityje ir dirbusi pagal šią specialybę, dailininkė ilgai lavinosi

dailės srityje, lankydama įvairias mokyklas ir kursus. Esu susidūres su jos grafika ir anksčiau. Kada ir ką rašiau, neatsimenu. Lietuvių Pietų Kalifornijos bendruomenėje ji žinoma kaip gabi dailininkė. Panašios nuomonės ir Brand bibliotekos galerijų vadovai. Jų metinis biudžetas leidžia surengti tik tris parodas. Pasak Irenos, į šią parodą siūlėsi 140 dailininkų (gal blogai išgirdau), ir priimtos tik jos trys. Rengėjai pasakė Irenai: kabinkite tiek, kiek turite. Paroda veiks iki liepos 31 d. Per metinę liepos 4-osios šventę. Adresas: 1601 West Mountain Street, Glendale, CA.

O grįžtant greitkeliai (5, 110, 10) buvo labiau prigrūsti. Šitokia spūstis sielai suteikia tam tikrą malonumą – saugiai laiku įlaviruoti į tinkamas juostas. Akimirka pasijusti laisvu. Būti kantriu. □

„Auštant“. Pismo Beach, California. Mišri technika.

„Mėnesiena“. Pismo Beach, California. Mišri technika.

Ar visa tai – kultūrinis paveldas?

RAIMUNDAS MARIUS LAPAS

Gal visgi pradėkime nuo pradžių, išsiaiškinami, kas tai yra paveldas. Konsultuojusi galbūt ne su pačiu autoritetingiausiu šaltiniu, bet kad kito nėra. Atsiverčiu 1972 m. Lietuvos Mokslų akademijos parengtą Dabartinės lietuvių kalbos žodyną. Ten 537 puslapyje skaitau: „Paveldas. 1. materialinės ir dvasinės kultūros pasiekimai, kurie perduodami vėlesnėms kartoms; palikimas: Idėjinis paveldas. 2. visuma įgimtų organizmo savybių, įgytų iš tėvų, pirmtakų ir galinčių keistis išorinės aplinkos sąlygomis, paveldėjimas.”

Visa tai lyg ir būtų aišku, bet paimi į rankas neseniai rinkoje pasirodžiusi Amerikos Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos albumą „Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje. Lithuanian Cultural Legacy in America“ ir kyta didelių abejonių, ar knyga tiksliai pavadinta. Ar 224 puslapiuose tikrai kalbama apie išeivių paveldą, juolab „legacy“? Pagaliau, jei ir tai būtų kultūrinis paveldas, tai reikėtų jį vadinti „cultural heritage“.

Pasaulio paveldo samprata nuolat kinta, nes kiekvienais metais Pasaulio paveldo komitetas į pasaulio paveldo sąrašą įtraukia naujų objektų. Dinamiškas ir švietimo apie pasaulio paveldą procesas. Švietimas apie pasaulio paveldą skatina iš naujo įtvirtinti tapatybės, savitarpio pagarbos, dialogo, santarvės, solidarumo ir teigiamo bendravimo sąvokas pasaulio kultūrų įvairovės kontekste.

Na, o vienos mažos etninės grupelės palikimas milžiniškame įvairių Amerikos bendruomenių katile, taip, kaip norėta pavaizduoti prabangiame Kultūros tarybos išleistame albume (spėju, kainavusiam maždaug 25,000 dolerių), – ar iš tikrųjų yra kultūrinis paveldas?

Nepakartojamos informacijos šaltinis ateities kartoms?

Knygos redaktoriai ir leidėjai galbūt pernelyg sureikšmina mūsų pusantrą šimto bažnyčių, saulelę kultūrinių centrų, vieną kitą bibliotekėlę ar archyvą... Bažnyčios, beje, dažnai net ne lietuvių statytos ar projektuotos – tarkim, kad ir Palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio misija Lemonte (knygoje pavadinta bažnyčia). Be to, kažkodėl apsiribota katalikiškais maldos namais – apie kitas tikybas neužsimenama (o juk yra Tėviškės evangelikų liuteronų bažnyčia Čikagoje ar pagaliau jauki Dievo Apvaizdos lietuvių tautinė bažnyčia Scrantone, taip vaizdžiai žurnalisto Vlado Butėno aprašyta knygoje „Pensylvanijos anglikasių Lietuva“). Na, ir gausybę kapinių, kurios, anot įvado ruošėjo teksto, „... liudija, kiek daug mūsų tautiečių čia yra sulaukę savo paskutinės dienos...“ Išeitų, kad paveldas prasideda su bažnyčia ir baigiasi su kapinėmis... Ar tai mūsų didžiausias pasididžiavimas ir palikimas savo vaikams ir vaikaitiams, pagaliau ir mūsų pasirinktai naujų namų šeimininkei Amerikai?

Jaukios ir dažnai architektūriškai įspūdingos lietuvių rankomis statytos bažnyčios galbūt vertos atskiros albumo, bet kažin ar vertėjo jas visas suversti į paveldą „mišrainę“? Dabar gi perskaičius knygos įvadą, susidaro įspūdis, kad išeivių paveldas susideda vien iš bažnyčių fasadų. Tačiau iš tiesų taip nėra!

Neobjektyvi ir nepilna, mano, skaitytojo nuomone, albume pateikta Amerikos lietuvių istorinė apžvalga. Panašaus apžvalginio pobūdžio straipsnių ir studijų praeityje buvo nemažai paskelbta – ir anglų, ir lietuvių kalbomis. Daugelio jų kažkodėl (Greene, Roucek, Michelsono, Ambrose, Miluko, Jacobs-Jakubausko, Skrupskelienės, Pranaitytės ir kt.) nerasis šios knygos „literatūros šal-

tiniuose“ 222 puslapyje.

Apžvalgos rengėjas paviršutiniškai atranka tuos lietuvius, kurie pagarsėjo Amerikoje ir juos tik išvardina ar aprašo vos vienu kitu sakiniu. Čia pernelyg dramatiškai lyginamas Dariaus ir Girėno žygis su Lindbergo skrydžiu, bet visai užmiršamas kitas Amerikos lietuvis, lakūnas Feliksas Vaitkus, kuris tęsė aviacinę tradiciją, perskridęs Atlantą su „Lituanica II“. Nors ir kokie bebūtų garbingi mokslininkai Algirdas Avižienis, Vytautas Kavolis ar Algimantas Bublys, manau, buvo padaryta taktinė klaida juos suporuojant su kino aktoriumi Charles Bronsonu, antropologe Birute Galdikaite, avangardinio kino kūrėju Jonu Meku ar „Fluxus“ meno sąjūdžio pradininku Jurgiu Mačiūnu. Be to, kažkodėl išvardinti litvakus (t.y., žydus ar jų palikuonis, kilusius iš Lietuvos) pavyko lengviau nei paminėti nusipelnčius Amerikai lietuvius.

Jei virtinę įvairių organizacijų nuo 1950–1989 m. (čia kažkodėl rašoma nuo 1940-ųjų, nors masinė lietuvių imigracija į JAV prasidėjo 1949 m.) sukūrė pokarinę, vadinama „dipukų“ banga, tai naujausia karta, vadinamieji „trečiabangiai“, ir to nesugebėjo padaryti. Jeigu vienas kitas jų įsteigtas laikraštis ar sporto klubas yra paveldo kūrimas – kur mes einame? Čia minimi krepšininkai Žydūnas Ilgauskas, Linas Kleiza, Darius Songaila nėra trečiabangiai. Jie dirba šioje šalyje pagal sutartis, taip, kaip juodaodžiai žaidžia krepšinio komandose Lietuvoje. O jeigu jau minimi krepšininkai, kodėl užmiršamas, pavyzdžiui, Dainius Zubrus, kurio pavardė dažnai linksnuojama tarp Amerikos ledo ritulio mėgėjų. Arba kitose srityse besireiškiantys lietuviai – juvelyras Alex Šepkus ar „New York Times“ ir kitos pagrindinės spaudos iliustratorius Ray Bartkus?.. (Jeigu kas išliks ateities kartoms, tai greičiau jų kūryba, o ne Ilgausko tritaškiai. Arba J. Statkevičiaus *haute couture*, „nusėdęs“ Holivudo žvaigždžių drabužinėse).

Knygos redakcinį kolektyvą sudarė darbštūs žmonės, daug pasiekę savo profesijoje kaip puikūs inžinieriai, vaikų literatūros autoriai, plakatų kūrėjai, rusų konstruktyvizmo žinovai, tačiau nė vienas iš jų nėra kompetentingas redaguoti tokio pobūdžio albumą, kuriame turėjo atsispindėti išeivių paveldas – jeigu tokį mes iš viso turime.

Ar viskas reikalinga?

Ko gero, projekto vykdytojai nepagalvojo, kiek daug nereikalingų faktų, nieko nesakančių tekstų ir nuotraukų išspausdinta šiame leidinyje. Pavyzdžiui, 40–47 puslapiai, mano galva, visiškai neįkomponuoja į bendrą knygos turinį. Istorinės nuotraukos gali būti įdomios ir vertingos, jei joms atrandama tinkama vieta. Ar paveldas yra imigrantų Dapkūnų kūdikių laidotuvių nuotrauka 1907 m.? Arba 1916 m. čikagiečio imigranto mėsos parduotuvėlės fasadas (kai tuo tarpu prieš karą vien Cicero ir Melrose Parke lietuviai jau turėjo milžiniškus supermarketus!)?

Kažkodėl knygos rengėjams labiau rūpėjo pateikti keletą 1916–1930 m. lietuvių beisbolo komandų nuotraukų – o krepšinis nepavaizduotas. Nerasis nei Prano Lubino portreto, nei čikagiečio advokato, paruošusio pirmąjį krepšinio vadovėlių lietuvių kalba Konstantino Savickio atvaizdo. O knygos tekste paminėta Amerikos lietuvių dovana tėvynei – Laisvės varpas – irgi nepavaizduotas. Iš parinktų istorinių nuotraukų (iki 1940-ųjų) susidaro įspūdis, kad išeiviai tik valgė, gėrė, dainavo, na, dar ir beisbolą žaidė.

Albumo 47 puslapyje net dviejose nuotraukose figūruoja Vytautas Landsbergis. Manau, mes visi vertiname profesorius Landsbergis mokslis-

LIETUVIŲ KULTŪRINIS PAVELDAS AMERIKOJE

LITHUANIAN CULTURAL LEGACY IN AMERICA

nus bei politinius darbus, bet grįžtu prie savo pradinio klausimo – ar tai yra išeivijos paveldas?

Svetimkūnė man atrodo ir knygoje išspausdinta leitenanto Samuelo Harrisso, tarnavusio Lietuvos nepriklausomybės kovose su Amerikos savanorių brigada, paminklo Amerikos tautinėse kapinėse Arlingtone nuotrauka. Kaip ir dviejų lietuvių, žuvusių Vietname, paminklinės lentos. Apie Amerikos lietuvius, tarnavusius JAV kariuomenėje, ne kartą rašyta. Praeityje ta tema būta ir rimtų studijų, pvz., Vytauto Steponaičio „Amerikos lietuvių kariškos aspiracijos XIX amžiaus pabaigoje“ (išleista Kaune 1937 m.).

Kur nutūpė „Lituanica“?

Įspūdingos Dariaus ir Girėno paminklo Čikagoje nuotraukos 184 puslapyje. Tik apmaudu, kad kitame puslapyje matome kažkokį stiebą su plevėsuojančiomis JAV, Meksikos ir nežinia kokios valstybės vėliavomis, o ant postamento sėdi trys pagyvenusios moteriškės, kurios atrodo kaip valkatos. Tik perskaitęs užrašą supranti, kad paminklas statytas Niujorke „Lituanicos“ žygiui atminti! Ar negalėjo jo nufotografuoti liepos mėnesį, kai plevėsuoja trispalvė (bent anksčiau taip būdavo)? Ar bent paminklinė lenta su užrašu, kokiam tikslui tas paminklas pastatytas, pridėta? Albumo rengėjai paprasčiausiai galėjo prisiminti „photoshop“ kompiuterinę programą ir lengvai įtrepti trispalvę.

Paveldo istorijoje, beje, nerasis populiarus Indianos Beverly Shores kurorte lietuvių įsteigto „Lituanikos“ parko ir jo pažibos – kanadiečio skulptoriaus Juozo Bakio sukurtą paminklo nuotraukos. O juk parkas jau ne vieną dešimtmetį yra mėgstama užuovėja ne tik vietiniams, bet ir kaimyninės Čikagos lietuviams.

Ko pasigenda čikagietis

Šiame albume trūksta seniausios lietuviškos bažnyčios Čikagoje – Šv. Jurgio parapijos – nuotraukos. Toks pastatas – ne tik išeivių istorinis paminklas. Tai Čikagos istorija. Prisiminkime žymaus rašytojo Uptono Sinklerio romaną „Džiunglės“, kuriame aprašytas skurdusis lietuvių imigrantų gyvenimas skerdyklose netoli Bridžporto – ten, kur dar prieš 15 metų stovėjo puikioji mūsų

Nukelta į 8 psl.

Alvito knygnešiai ir daraktoriai

Iš Alvito istorijos

O. ALIŠYTĖ-ŠULAITIENĖ

Alvitas – nedidelis miestelis, bažnytkaimis, esantis visai šalia Vilkaviškio, jo plento su Virbaliu sankirtoje, prie gražaus Alvito ežero ir Širvintos upės, apie 11 kilometrų nuo buvusios Rytų Prūsijos (Mažosios Lietuvos) sienos. Apie jį jau ne kartą rašiau ir išeivijos („Draugas“, „Tėviškės žiburiai“), ir Lietuvos (žurnalas „Mokslas ir gyvenimas“) spaudoje – apie jo įdomią, garbingą praeitį, žymius iš jo kilusius žmones, atstatomą, karo metu sugriautą bažnyčią ir kt.

Šį kartą norėčiau atskleisti naują, praktiškai beveik nežinomą, tačiau labai reikšmingą Alvito praeities puslapį, susijusį su lietuviškos spaudos draudimo laikmečiu, apimančiu, kaip žinome, 1864–1904 metus. 40 metų Lietuvoje buvo uždraustas spausdintas lietuviškas žodis, 40 metų carinės Rusijos valdžia vykdė žiaurią mūsų tautos rusinimo politiką, galėjusią atvesti Lietuvą prie tautos išnykimo ribos. Tačiau į kovą su okupanto užmačiomis pakilo visa tauta, gindama savo brangiausią turtą – kalbą, be kurios negali būti nei kultūros, nei tautinio sąmoningumo, nei pačios tautos. Taip spaudos draudimo laikmetis virto atkaklaus, ryžtingo ir bekompromisinio pasipriešinimo rusiškajam okupantui laikotarpiu, per kurį Lietuva svetimam žodžiui atsakė savu, lietuvišku žodžiu, o uždrausta lietuviška knyga ir spauda lotyniškais rašmenimis tapo vieninteliu, bet labai galingu mūsų tautos ginklu prieš carinės administracijos „kiriličą“ ir „graždanką“ – rusišką raidyną, kurį žmonės netrukus pavadino tiesiog „kirvukais“. Šie „kirvukai“ turėjo, kaip rašė 1896 metų „Varpas“, „užbaigti tai, ką pradėjo rusų kardas“. Didelis jų įvedimo į lietuvišką spaudą šalininkas ir vykdytojas buvo labai valdžios remiamas, reakcingas slavofilas bei rusifikatorius, akademikas A. Hilferdingas (1831–1972), tačiau jo antilietuvišką iniciatyvą mūsų tauta suprato ne tik kaip grėsmę savo kalbai, bet ir kaip stačiatikybės pasikėsinimą į katalikybę. Tokio dvigubo pavojaus akivaizdoje Lietuva – maža, bet stipri savo dvasia bei pasiryžimu nugalėti ir išlikti – stojo į sunkią kovą su didele ir galinga Rusijos imperija, gindama savąjį žodį ir tikėjimą. Ši lietuviško žodžio kova su rusiškuoju, „kirvuku“, trukusi ištisus 40 metų, sukėlė nepaprastai didelę tautinio sąmoningumo pakilimo bangą. Jos dėka atsiranda pirmieji mūsų knygnešiai (vėliau – ir daraktoriai), o jų judėjimas netrukus apima visą Lietuvą.

Ilgainiui, maždaug 1870 metų pabaigoje – 1880 metų pradžioje, įvairiose Lietuvos vietose pradeda burtis ir pirmąsias knygnešių organizacijas, kurioms vadovavo ir kurių nemažą narių dalį sudarė kunigai kaip labiausiai apsišvietęs visuomenės luomas. Marijampolės apskrityje susibūrė net kelios organizacijos, žymiausios buvo „Sietynas“ (jai priklausė 70 narių) ir „Artojų draugija“ (13–48 nariai, tarp jų ir prie Alvito gyvenęs knygnešys Vitkauskas), mažesnės – „Spindulys“ ir kelios bevardės.

Tačiau kaip rodo išlikę dokumentai, knygnešių judėjimas geriausią dirvą sau rado visų pirma mažuose miesteliuose (bažnytkaimiuose) bei kaimuose, nes net 87 procentus knygnešių sudarė bežemiai ir mažžemiai valstiečiai (ne vienas jų buvo ir mažaraštis), smulkūs prekybininkai (taip vadinami paupariai), keliaujantys amatininkai, smulkių religinių kulto daiktų (devocionalijų) parduotojai-škaplierninkai, knygnešiai, zakristijonai, daktaros ir pan. Šie paprasti žmonės, „vyžoti nabaigai“, kaip juos vadino K. Donelaitis, puikiai suvokė rašytinio žodžio svarbą ir nesavanaudiškos meilės savo kalbai bei tikėjimui vedami, per Rusijos – Vokietijos sieną nelegaliai gabeno Mažojoje Lietuvoje (į kurią spaudos draudimo metais persikėlė visų lietuviškų leidinių darbas) ar JAV iš-

leista lietuvišką spaudą, platino ją ir skatino tautoje poreikį skaityti gimtąja kalba.

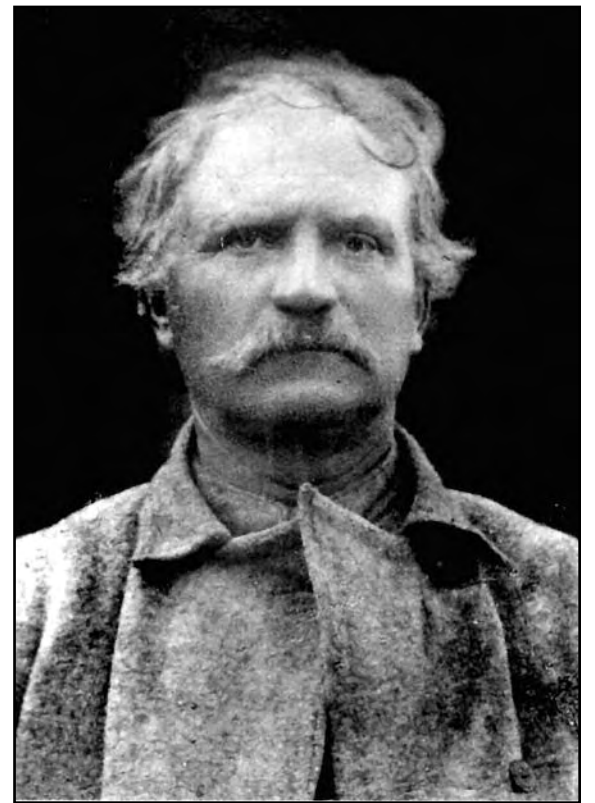
Ar ne juos reikėtų laikyti pirmaisiais mūsų savanoriais ir kovotojais prieš carinę imperiją už Lietuvos išlikimą ir jos nepriklausomybę? Tarsi patvirtindamas šią mintį, labai teisingai rašė kunigas J. Kasperavičius (1865–1933), pats, beje, irgi buvęs knygnešiu: „Nepriklausomybės atstatymo darbas prasidėjo ne nuo 1918, bet nuo knygnešių laikų. Anų laikų kovotojai su knygų ryšuliais ant kupros pirmieji pradėjo ruošti dirvą nepriklausomybei.“ Jie visi rizikavo savo gyvybe, turtu, ne vienas žuvo, buvo įkalintas ar ištremtas į Sibirą (knygnešių veiklos pavojus, kupiną įtampos ir nerimo atmosferą labai puikiai perteikia mūsų žinomas rašytojas L. Dovydenas savo knygoje „Jaujos pasakos“, šiai temai skirta ir P. Mašiotų knyga „Kai knygas draudė“). Ar ne jų dėka, pasak mūsų rašytojo – mistiko, poeto ir kritiko J. A. Herbačiausko (1876–1944), ši „spaudos draudimo kova pasibaigė lietuviškojo Dovydo pergale prieš rusiškąjį Galijotą?“

Taip, knygnešiai buvo netikėtai gimę ir labai unikalūs mūsų visuomenės luomas, kurio veiklą ne vienas istorikas vadina „įvykiu, vieninteliu visų tautų istorijoje“. Šis luomas savaip vėl atgimė tada, kai sovietų okupuotoje Lietuvoje buvo platinama „Katalikų bažnyčios kronika“ ir kiti draudžiami leidiniai. Pridursiu, kad pirmieji knygnešiai veikė ne tik Lietuvoje, kurioje ilgainiui nebeliko nė vieno miestelio ar bažnytkaimio, kur negalėtų gauti draudžiamų knygų, jie nešė lietuvišką žodį ir Latvijos, Estijos, Sankt Peterburgo, Maskvos, Odesos lietuviams, kartais pasiekdami ir labai tolimas imperijos gubernijų vietas. Beje, kaip rašo Lietuvos enciklopedija, mūsų knygnešiai „padėjo ir kitų tautų nacionaliniams ir socialiniams judėjimams – į Latgalą gabeno M. Lietuvoje leidžiamą draudžiamąją latvišką spaudą latviams, o lenkams ir net patiems rusams – draudžiamą antivyriausybinių literatūrą“.

* * *

Kartu su knygnešiais atsirado ir taip vadinami daraktoriai – spaudos draudimo metu Lietuvos valstiečių slapta steigti ir išlaikyti kaimo mokyklų mokytojai. Dauguma jų buvo savamoksliai ar tik baigę pradžios mokyklą. Saugumo sumetimais jie su mokiniais rinkdavosi tai vienoje, tai kitoje valstiečio pirkioje. Taip kilnodamiesi mokė vaikus lietuviškai skaityti, rašyti ir truputį skaičiuoti, už mokslą imdami po 10 kapekų per savaitę nuo kiekvieno mokinio. Mokslas paprastai trukdavo nuo Visų Šventųjų iki šv. Velykų. Pažymėtina, kad nuo 1871 m. carinė administracija už „daraktoriavimą“ baudė didelėmis pinigėmis baudomis ar 3 mėnesių areštu (daraktoriais dirbo mūsų švietėjai G. Petkevičaitė-Bitė, P. Višinskis, J. Biliūnas ir kt.), tačiau nepaisant visų šių prievartos priemonių, tiek knygnešiai, tiek daraktoriai tęsė savo veiklą per visą spaudos draudimo laikotarpį, kurį būtų galima pavadinti „knygnešių ir daraktorių gadyne“.

Šioje gadyne labai aktyviai veikė ir mūsų mažasis Alvitas, parodęs didelį tautinį sąmoningumą, davęs nemažai knygnešių ir daraktorių. Šiandieną neįmanoma nustatyti jų tikslaus skaičiaus. Ateities tyrinėtojai, manau, atras naujų pavardžių ir jų veiklos faktų, tačiau ir tų, kurie šiuo metu yra žinomi, susidaro net keliasdešimt. Žinoma, ne visi jie buvo kilę iš paties Alvito, nemažą jų dalį sudarė ir aplinkinių kaimų bei vienkiemų (dvarų) gyventojai, tačiau visų jų veikla buvo pirmiausiai susijusi su Alvitu, visi jie priklauso jo istorijai. Pažymėtina, kad tarp jų pasitaikė ir vienas kitas knygnešys, kurio kilmė nesusijusi su Alvitu ir jo parapija, patekęs į jo istoriją tik kaip švietėjas, aprūpindavęs šį miestelį lietuviška spauda. Paminėsiu, nors ir trumpai, juos visus – pavardes,

Garsusis knygnešys Jurgis Bielinis (1846–1918)

veiklos vietas, susijusias su Alvitu, biografijos faktus ir t. t. Tikiuosi, jog išeivijos alvitiškiams ne viena pavardė bus kur nors girdėta, o kai kurie net atras tarp jų ir giminystės ryšį.

Sederevičius, Martynas (1829–1907) – kunigas, lietuviškos spaudos platinimo organizatorius, seniausias knygnešys Alvite, kuriame 1858–1863 m. jis buvo vikaras. Ragino žmones mokyti savo vaikus lietuviškai, surasdavo daraktorius ir pats daraktoriaus, išleido apie 30 knygelių ir maldaknygių lietuvių kalba, kurį laiką knygnešiu ir ne vieną būsimą žymų knygnešį įtraukė į šią veiklą.

Kitos pavardės pateikiamos kiek įmanoma prisilaikant chronologinės tvarkos:

Tepliušis Andrius – vienas pirmųjų Suvalkijos knygnešių. Apie jį žinoma tik tiek, kad priklausė tretininkams, gyveno Alvite ir jo parapijoje platinė lietuvišką spaudą. Susektas 1869–1870 m., pabėgo į Ameriką, dirbo anglių kasykloje, dalyvavo Amerikos lietuvių visuomeninių organizacijų veikloje.

Sigmundas, Motiejus (gimęs apie 1828 m. Unijos dvare, vad. „Pyragynė“, netoli Alvito) – dvarininko tarnas, knygnešys. 1892.03.22 Virbalio muitinėje iš jo buvo atimtos 4 lietuviškos knygos, atsipirko 1 rb. bauda.

Bačinskienė, Magdalena (g. apie 1833 m.), gyveno Versnupių dvare prie Alvito. Valstietė, knygnešė, 1888 m. sulaukta Virbalyje, buvo rastos ir atimtos 24 lietuviškos knygos. Nubausta 15 rb. bauda.

Būčys, Pranciškus (1849–1925) – kunigas, lietuviškos spaudos platintojas ir rėmėjas. Baigęs Seinų kunigų seminariją tarnavo vikaru Alvite, subūrė didelį patikimų knygnešių ir spaudos platinėtojų tinklą, čia ypač veikli buvo Endzelytė. Pirmas pradėjo platinti religinius paveikslėlius su lietuviškais maldelėmis.

Žičkus, Tomas (g. 1844 m. Simanėliškiuose, prie Alvito, mirė 1929 m.) – pedagogas, aušrininkas, poetas, knygnešys. Mokytojavo įvairiose Lietuvos vietovėse, puoselėjo lietuvių kalbą, įrodinėdamas, kad „graždanka“ netinka lietuvių kalbai. Bendradarbiavo su knygnešiu A. Grinevičiumi, padėjo jam platinti lietuviškus leidinius, gaudavo „Aušrą“, kurioje spausdino savo nedidelius kūrinius. Ne kartą buvo paminėtas įvairioje lietuviškoje spaudoje.

Staugaitis, Lukas (1838–1913 m.) – kunigas, knygnešys. Baigė Seinų kunigų seminariją, 1881–1893 m. – vikaras Alvite, artimas M. Sederevičiaus bendradarbis, daug prisidėjo (darbu ir pinigais) prie lietuviškų knygų leidimo ir platinimo. Ne kartą paminėtas įvairioje lietuviškoje spaudoje („Tiesos kelias“, 1933 m., Nr. 11, „Zanavykija“ 1979 m., t. 2).

Pabaiga kitame numeryje

Knyga, surinkusi draugėn „bangas“

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Šių metų birželio pabaigoje Druskininkuose, Vytauto K. Jonyno dailės galerijoje, buvo pristatyta puošni knyga-meno albumas *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV: dabarties dialogai*. Išpūdingas knygos formatas, modernus dailininkės Saulės Piktys (Kalifornija) kūrinys viršelyje... Knyga išleista jau nuo seno daugeliui kultūros pasaulio žmonių pažįstamos dailininkės-mecenatės Magdalenos Stankūnės lėšomis. Knygos išangoje supažindinama su pačia Magdalena, kuri nepaprastu dosnumu stebina daugelį su ja susidūrusių žmonių, o ypač menininkų. Jos iniciatyva, darbu, lėšomis į Lietuvą grąžinami išeivijos dailininkų darbai, ji remia Lietuvos krašto muziejus, ypač gimtojo Vilkaviškio ir Marijampolės (ten ji baigė gimnaziją), kur prieš porą metų įsteigė dailės galeriją. Magdalena Stankūnė dovanojo dešimtis savo paveikslų įvairiems Lietuvos provincijos muziejams, ligoninėms, mokykloms... Ji yra Vilkaviškio ir Marijampolės garbės pilietė, už nuopelnus Lietuvos kultūrai apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu. Mecenatė palaiko nuolatinius ryšius su Lietuvos dailės muziejumi, kitais muziejais, ligoninėmis, mokyklo-

Aidas Bareikis. „Easy Times“, 2007.

tų asmenį kaip meninę individualybę, bet ir apie jo santykį su kultūrine aplinka, įtakomis, turėjusiomis reikšmės jo kūrybai, taip pat ryšį su kitais lietuvių išeivijos ir amerikiečių menininkais.

Knygoje pateikiamas ir solidus meno kritiko, Bostono universiteto profesoriaus Stasio Goštauto analitinis-apibendrinamasis straipsnis „Lietuvių menas tūkstantmečio išvakarėse“. Jame autorius apžvelgia XX a. Lietuvos dailės raidą nuo 1907 m. pirmosios dailės parodos iki šių dienų, akcentuodamas išeivijos dailės pagrindinius etapus – antrosios ir trečiosios išeivių „bangos“ dailininkų kūrybos ypatumus, tų „bangų“ tarpusavio santykius. Jo nuomone, šiuolaikinis išeivijos menas „įvairus ir spalvingas... labai skirtingas, asmeniškias, gal net per daug subtilus. Iš šio albumo... galima pasirinkti ką nori: turtinę spalvą, įvairią formą, įkvėpimą iš praeities, nors neretai jau tas pat, iš kur jis (*menininkas* – A.Ž.) kilęs, o jo įkvėpimo šaltinis yra kosmopolitinis, globalinis“. Paskutinė profesoriaus frazė verčia suklusti tuos, kurie tarp šiuolaikinių menininkų ieško patriotizmo ir nacionalumo apraiškų.

Vida Mažrimienė, pristatydama knygą, apžvelgė joje sutelktų dailininkų anketas ir per jas atsiveriantį individualų menininko pasaulį. Ir paaiškėja, kad... „nepriklausomai nuo gyvenimo Amerikoje trukmės, anketos buvo pildomos: lietu-

viškai 70 proc., anglų kalba – 27 proc., kitos – mišriai“. Šiek tiek kartelio suteikia faktas, kad „trečiabangiai“ pernelyg greitai adaptavosi amerikiečių visuomenės terpėje, t.y. nepanoro pildyti anketų gimtąja kalba. Aišku, tai jų reikalas, jų pasirinkimas, bet atminkim, kad jie į JAV atvyko vėlai, po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo 1990 metais, t.y. dešimtajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje arba dar vėliau. Tarp atsakiusių į anketą jie sudaro beveik 50 proc. Tą kartėlį galima justi ir V. Mažrimienės tekste: „Dabartinis emigrantas bet kada gali sugrįžti į tėvynę, palaikyti kontaktus su Lietuva. Dauguma jų, skirtingai nei jų pirmtakai, nebeneri gyventi Lietuvoje. Jie adaptavosi naujoje aplinkoje, palaiko kontaktus vieni su kitais, yra aktyvūs, įgavo profesinės patirties.“

Paskutinioji autorės frazė rodo, kad iš Lietuvos jie išvyko būdami studentai arba tik baigę mokslus Lietuvos meno mokyklose. Jų atstovas, talentingas menininkas Aidis Bareikis, pateikęs knygoje savo kūrinį „Easy Times“, paliudija jų menines nuostatas ir stilistiką. Taigi Aidis pradeda anketą pildyti angliškai, bet vėliau pereina į lietuvių kalbą. Kadangi jo kelias į Ameriką gana būdingas, verta trumpai jį apžvelgti. Aidui, Vil-

Nukelta į 8 psl.

mis, pristatydama vis naujas savo iniciatyvas.

Naujausioji iniciatyva – meno albumas *Šiuolaikinė išeivijos dailė JAV*. Jo paantraštė *Dabarties dialogai* liudija, kad tai yra kelių kartų ir dviejų pasaulių – Vakarų ir Rytų, laisvojo ir posovietinio, – susitikimas knygoje, tampantis meno dialogu. Knygos sudarytoja Vida Mažrimienė, vadovaujanti šiuo metu V. K. Jonyno dailės galerijai Druskininkuose, knygoje rašo, kad tai „laikmečio prezentacija, dabarties dialogai, pasauliui laužant sienas, į lietuvių areną ateinant naujiems vardams“.

Dar vienu knygos sudarytoju tapo Danas Lapkus (JAV), nes jis parengė anketą 112-ai Amerikos lietuvių dailininkų. Ne visi atsakė į tą anketą, kurioje buvo klausiami, kur menininkas užaugo, kur dabar gyvena ir kur norėtų gyventi, ką norėjo pasakyti konkrečiu kūriniu, kurį siuntė į būsimąjį albumą, kokį savo gyvenimo įvykį laiko įdomiu ir reikšmingu, kas buvo jo mokytojai, ką jis mėgsta, apie ką svajoja, kokie jo planai.

Sudarydamas anketą D. Lapkus ir nesitikėjo, kad į ją atsakys visi adresatai, bet beveik 100 dailininkų pateikė informaciją – išsamesnę ar šykštesnę, atsiuntė į Druskininkus po vieną savo kūrinį ir savo paties nuotrauką. Iš atsakymų jau galima susidaryti apytikrį vaizdą ne tik apie konkre-

Magdalena Stankūnė prie savo tapybos darbo.

Knyga, surinkusi draugėn „bangas“

Atkelta iš 7 psl.

niaus dailės akademijos studentui, didelį išpūdį padarė 1992 m. į akademiją atvykęs dėstyti Kęstutis Zapkus. Jis tuoj pat užkrėtė studentus postmodernizmo bacila. Du atkaklūs studentai A. Bareikis ir J. Ludavičius, rašydami prašymus, pildydami įvairias anketas JAV ambasadoje, buvo išleisti į *Hunter College* Niujorke, kad ten studijuodami įgytų magistro laipsnį. Ir, žinoma, pasiliko Amerikoje. Niujorke Aidas susipažino su vietos dailininkais, su jais drauge įkūrė savo galeriją. Ten ir pradėjo meninę karjerą. 2007 m. jis atstovavo Lietuvai tarptautinėje Atėnų bienalėje. Ten buvo įvertintas jo talentas, bet... anketa baigiama tokiais menininko žodžiais: „Gyvendamas ir kurdamas JAV, Lietuvoje nesu ypatingai vertinamas, tačiau tai turbūt laisvės kaina“.

Ar po tokiais žodžiais gali pasirašyti dažnas „trečiabangis“ dailininkas? Kiekvieno jų kelias į JAV skirtingas, bet į šią šalį juos atvedė panašūs motyvai – įsitikinimas, kad laisvės kaina yra ne per didelė už paliktą tėvynę. Kaip jiems klojasi Amerikoje, galima įsitikinti pavarčius patį albumą. Jų kūrinuose ryškūs šiuolaikinio meno atšvaitai, mažai ką bendro turintys su tradicine lietuvių dailė. Beje, ar ne tuo pačiu keliu eina ir naujausioji Lietuvoje gyvenanti menininkų karta?..

Albumas *Šiuolaikinė lietuvių dailė JAV*, beje, pradedamas nuo antrosios „bangos“, pokarinės... Į anketą pirmoji atsako Vanda Aleknienė (viešnagės Lietuvoje metu dalyvavusi ir Druskininkuose, knygos pristatyme). Ji atsiuntė savo tapybos darbo reprodukciją „Kai žydi obelys“ (2004). Jame veržli, ištiržainė, žydėjimo kompozicija, mėlynos, baltos ir juodos spalvų harmoninga dermė. Dailininkės kūrybinė biografija panaši į daugelio „antrabangių“ – pokario Vokietijos „dypukų“ stovyklų gimnazijos, Vokietijos, vėliau Amerikos meno mokyklos ar universitetai, privačios studijos pas vyresnės kartos, pripažintus prieškarinio Lietuvos dailininkus – V. Petravičių, V. K. Jonyną... Daugelis „antrabangių“ savo kūrybos įkvėpėjais ir palaikytojais pripažįsta Dievą ir gamtą... Tapytojai ir skulptoriai, grafikai ir keramikai, kaip minėjau, baigę studijas jau Amerikoje, neatitrūko

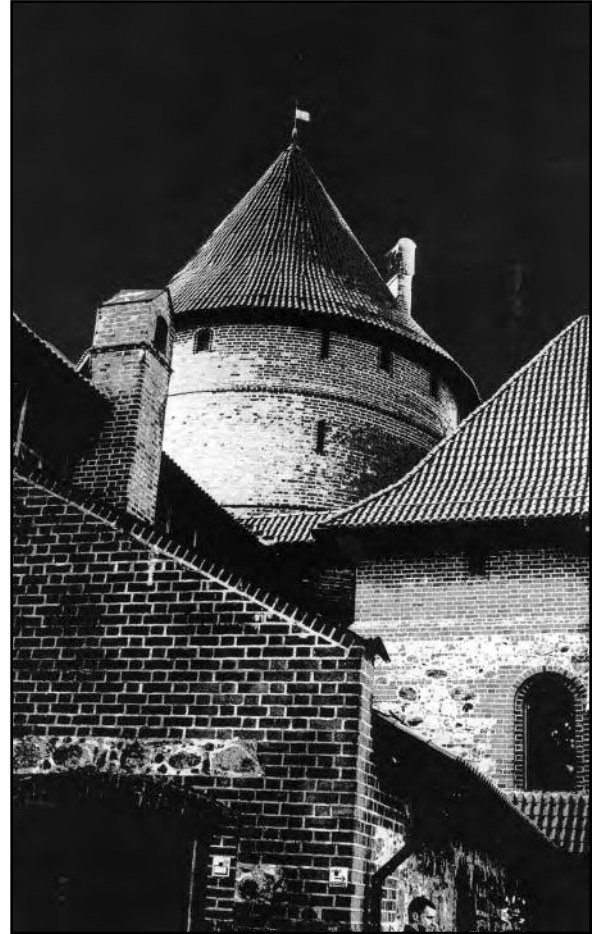
Menotyriminė Vida Mažrimienė pristato naują meno albumą.

nuo liaudies meno tradicijos, nuo prieškarinio Lietuvos dailininkų nubrėžto kelio. Ir tai dėsninga, nes kiekvienas laikas turi savo filosofiją, madą ir kelią. Štai kaip į anketą atsako dabar jau a.a. Vytautas Ignas: „Gerus meno įgūdžius gavome Freiburgo meno mokykloje, tapybos – pas Viktorą Vizgirdą, Adolfą Valešką. Raižybos įgūdžio patirties sėmėmės iš Telesforo Valiaus“. Daug kam įtakos turėjo bendraamžiai literatai, svetur lankomos dailės muziejų kolekcijos, pagaliau pats tuometis gyvenimas.

Antroji knygoje pristatomų dailininkų grupė yra užaugusi (ar net gimusi) jau Amerikoje, ji ir atsakinėja į anketą dažniausiai angliškai. Jų kū-

ryboje vyrauja postmoderno, abstrakcionizmo, minimalizmo stiliai.

Knyga baigiama skyriumi „Parodos, susitikimai“. Tai nuotraukos iš parodų Čikagos M. K. Čiurlionio galerijoje (2008), Lietuvių dailės muziejuje Lemonte (2008), Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje (2008), Marijampolės kultūros centre (2008), V. K. Jonyno dailės galerijoje Druskininkuose (2008), Janinos Monkutės-Marks muziejuje Kėdainiuose (2007). Šios dailininkų ir jų bičiulių susitikimų akimirkos į knygą pateko irgi dailininkės Magdalenos Stankūnės rūpesčiu ir pastangomis. □

Algimantas Kezys. Trakų pilis, 1995.

Ar visa tai – kultūrinis paveldas?

Atkelta iš 5 psl.

Šv. Jurgio katalikų bažnyčia, mokykla, klebonija. Prisimenu, kaip Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus įkūrėjui ir savininkui Stenliui Balzekui jauniesiems siūliau nupirkti šią lietuvių šventyklą ir įsteigti joje religinio meno muziejų. Deja, nei tada, nei dabar nesuprantame paveldo sąvokos ir reikšmės.

Kodėl knygos redaktoriai nesusiprato pasi-vaikščioti po išeivijos lietuvių sostinės Čikagos lopšį Bridžportą?.. Ten, Halsted gatvėje, jie dar būtų radę „Ramuvos“ teatrą (Amerikos kino teatrų istorinių paminklų sąjunga rūpinasi, kad jis būtų išsaugotas – apie tai buvo rašyta ne kartą ir „Draugo“ kultūriniame priede), galbūt kiek pasikeitusius Lietuvių auditorijos, Tanenevičiaus „Kataliko“ leidyklos, Olševskio banko, „Mildos“ teatro fasadus.

Mūsų šaunūs kopyltstulpiai atrado garbingą vietą paveldo knygoje. Bet pasigedau tauraus patrioto dr. Jono Adomavičiaus pastatyto kopyltstulpio, kuris ilgai puošė jo kiemą ties 55-ta ir Claremont gatvių sankryža Čikagoje, o paskui buvo perkeltas į netoliese, Kalifornijos gatvėje, esančią Lietuvių sodybą (beje, apie šio gydytojo įsteigtus senelių namelius ir kultūros centrą, o taipogi per 50 metų gyvavusią Amerikos lietuvių vaikų ugdy-

mo draugiją ALVUD'as su garsiausiu išeivijoje vaikų teatru – nė žodelio). Neieškokime knygoje ir Jono bei Onos Keraminų pastatyto kopyltstulpio jų sodyboje Rockforde, nors jis traukia daugelio amerikiečių dėmesį (apie šį kopyltstulpį taip pat ne kartą buvo rašoma „Draugo“ puslapiuose).

Man, krikštytam Šv. Antano bažnyčioje Cice-ro, buvo keista tarp keturių nuotraukų nepamatyti gražaus skulptoriaus Ramojaus Mozoliausko biusto arkivyskupui Jurgiui Matulaičiui. Matulaitis 1926 m. kaip tik ir pašventino šią bažnyčią. Šį pastebėjimą pakomentavo vienas čikagietis fotografas. Anot jo, „įamžinti tokį biustą užtruktų gal net valandą kitą, nes toks eksponatas nelengvai fotografuojamas“.

„Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje“ nežavi ir savo kalba, o juolab anglišku vertimu (keisti pavadinimai – „Objektai“, „Nekilnojamas menas“). Kai kurie autoriai tiesiog negerbia kitų darbo. Štai ambasadorius Audrius Brūzga savo straipsnyje apie LR ambasados pastatą knygos 52–53 puslapiuose nepažymėjo, kad visą informaciją (išskyrus vieną pastraipą apie 2004 m. paskelbtą ambasados rekonstrukciją) panaudojo iš savo pirmtako, žymaus istoriko Alfonso Eidinto paruoštos 91 puslapių spalvotai iliustruotos knygos „Lietuvos Ambasados rūmų Washington, D.C. is-

torija“, išleistos 1996 m.

Lazda turi du galus

Nepaisant trūkumų, galbūt ir netobulo maketavimo, lietuvių išeivių bažnyčių spalvotos nuotraukos maloniai nuteikia skaitytoją. Jeigu būtų apsistota ties lietuviškomis šventyklomis (pabrėžiu, visų religinių tikėjimų!), talpinamos jų nuotraukos be didelių ir sudėtingų tekstų (rimtą istorinį darbą jau yra atlikęs velionis kun. Vincas Valkavičius, išleidęs kapitalinį tritomį „Lithuanian Religious Life in America“), tokia knyga puikiai rikiuotųsi šalia Beatricės Kleizaitės Vasaris redaguoto fotoalbumo „Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse“, kurį išleido Kauno arkivyskupijos muziejus 2004 metais. Tokio formato, gausiai iliustruota ir kokybiškai išleista „paveldo“ knyga būtų vertinama ir laukiama taip, kaip vertinamas Kleizaitės darbas.

Mano manymu, „Lietuvių kultūrinis paveldas Amerikoje“ neišlaikė leidybinio egzamino. Albumui rašyčiau kuklų pažymį – tris su minusu. Nevertėjo leidėjams rungtyniauti su Lietuvos tūkstantmečio euforija, arba tokio albumo ruošimui rekėjo skirti bent penkerius metus – ir sudaryti autoritetingą redaktorių komandą! Gaila, šaukštai po pietų! □